

# ATATÜRK'ÜN MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞI

Yard. Doç. Cemal AVCI\*

## Giriş

Bir ülkenin birlik ve beraberlik içinde gelişebilmesi için millet bilincine sahip olması gerekmektedir. Orta Çağ'da kalan çok milletli, hanedana dayalı ve teokratik devlet anlayışları zamanla yok olmuş, Fransız ihtilâlinin etkisi milletlerin kendi devletlerini kurmaları için aradıkları düşünsel temelleri oluşturmuştur. Eski düzende kalanlar, bir hanedan etrafında ya da bir din etrafında devlet olmaya çalışanlar, sürekli bunalımlarla güçlerini kaybetmişler ve millî devletlerin himayelerine girmişlerdir.

Türkiye açısından da millî devlet olmak, millî birlik ve beraberlik duygusunu taşımak son derece önemlidir.

Bu çalışmamızda, ATATÜRK'ün millî devlet anlayışının temellerini, bu anlayışın neden önemli olduğunu ele alacağız.

## Millet Düşüncesinin Osmanlı Devleti'ndeki Gelişimi ve ATATÜRK'e Etkileri

Milliyet düşüncesinin Fransız ihtilâlinin sonra sistematik bir hâlde dünyaya yayılması ile çok milletli devletlerin, bünyesinde bulunan unsurların her biri kendi millî devletlerini kurmak girişimlerine başlamışlardır. Bu girişimlerden en çok etkilenen Osmanlı Devleti ise topraklarını en geniş hâli ile koruma gayreti içinde ve Osmanlı milleti yaratma düşüncesi ile Osmanlılık diye adlandırılan bir siyaset uygulamaya çalışmıştır. Ülkeyi oluşturan tüm unsurların Osmanlı hanedanı şemsiyesi altında bir arada tutulmasına çalışılmıştır. Ancak, milliyet düşüncesinin diğer düşüncelerin önüne geçtiği bir ortamda, birbirleri ile hiçbir bağlantısı olmayan unsurları hanedan gibi hiçbir birleştirici özelliği olmayan sembollerle bir arada tutmanın mümkünü yoktu.

Ülkedeki Hristiyan unsurların dışardan da destek alarak gerçekleştirdikleri bağımsızlık savaşları sonucu birer birer kendi devletlerini kurarak Osmanlı Devleti'nden ayrılmaları, artık Osmanlılık politikasını sürdürmenin imkânsız olduğunu göstermiştir. Topraklarını en geniş şekli ile koruma amacındaki devlet yöneticileri, bunun ancak Müslüman unsurları bir arada tutmakla olacağını düşünmüşler ve adına İslamcılık dediğimiz politikaya ağırlık vermişlerdi. Bu politikayı bir din milliyetçiliği yani ümmetçilik olarak niteleyebiliriz.

İslamcılar toplumların temel direğini din olarak görmektedirler. Onlara göre "Dini İslâm'la müşerref bütün akvam, hiçbir kavmiyet farkı gözetmeksizin merkezi muallâyı hilâfet ve halife ruyi zemin etrafında geniş bir İslâm camiası teşkil ederler. Bir gün gelecektir ki hakaiki İslâmiye

\* Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğretim Üyesi

Müslümanlığa karşı gelen delâletlere bir defa daha galebe çalacak, hükümdarı yeryüzündeki Müslümanların halifesi bulunan bu memleket bir defa daha akvamı İslâmiye'nin başına geçecek, onları semti saadete doğru sevk edecektir. Alemşümül mahiyette hakikatlerle insanî sınıftan birtakım hissiyat, hem ırk nazariyesine ait hurafeleri hem milliyet hodkâmlığını devirerek yerlerine kendisi kaim olacaktır... İslâm beynelmileliyeti en mükemmel ve en nihaî şekildir."<sup>1</sup> İslamcıların bu tarzını benimseyip dini birleştirici bir unsur olarak gören ve halife unvanı sayesinde bütün Müslümanların kendilerine sadık kalacağını düşünen Osmanlı Devleti bu düşüncesinde yanıldığını Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sırasında yaşadığı acı tecrübelerle anladı.

Örneğin, Osmanlı Devleti'nin sınırlarını en geniş haliyle korumaya çalışan bu politikaların başarılı olması ülkeyi oluşturan unsurların milliyet bilinçlerinin yok edilmesine bağlı idi. Bu yönde büyük gayretler sarf edilmiştir. Doğaldır ki, bu gayretler en büyük etkisini ülkenin hâkim unsuru olan Türk milletinde göstermiştir.

Osmanlı topraklarına Avrupa'da Türkiye denmesine kızan millî kimlikten yoksun Osmanlı-Türk aydınları "Memaliki Osmaniye" adını kullanmakta ısrar etmişlerdir.<sup>2</sup> Türk adı ise bir hakaret olarak kullanılmıştır. "1802'de Paris'e giden Halet Efendi bile kendisine Türk elçisi' denmiş olmasından üzülmüş görünür ve kendisini hasım bir manevra ile karşı tertibe girmekle kutlarken 'amma bu defa sanıyorum ki inşallah istedikleri Türk elçisine -yani cahil köylüye- düşmediler' diyerek..."<sup>3</sup> kendisine Türk denmesinden dolayı girdiği aşâğılık duygusunu belirtmiştir.

Bu ortamda batılı yayımcılar (emperyalistler) de boş durmamışlardır. Türkiye'yi paylaşmak için yaptıkları plânları tarihsel bir temele dayandırmak, bu yolla yayılmacı emellerini haklı çıkarmak amacıyla çalışmışlardır. Bu amaçla ön yargılı araştırmalar yayımlamışlar, bu yayınlarla Türklerin sarı ırka mensup, uygarlık yaratma yeteneğinden yoksun, ikinci sınıf insanlar olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, Türkler gittikleri yerlerde bulunan medeniyetleri yok etmişlerdi. Üzerinde yaşadıkların toprakların asıl sahipleri başkalarıydı. Bu nedenle Türkler geldikleri yerlere yani Orta Asya'ya sürülmeli hatta en iyisi yok edilmeli idi.

Batılıların çarpıtılmış bu çeşit tarihi iddialarla dünya kamuoyunu kandırıp Türklerle karşı kışkırtmaları ve paylaşma anlaşmalarına zemin hazırlamaları karşısında Osmanlı tarihinden başka tarih bilmeyen ve atalarının tarihte yarattığı uygarlıklardan, dünya uygarlığına katkılarından

<sup>1</sup> Peyami Safa; Türk İnkılabına Bakışlar, Ankara, 1988, s.36. Prens Sait Halim; İslâmlaşmak, Sebilürreşat Neşriyatı, s.20, 24-25.

<sup>2</sup> Turhan Feyzioğlu; Atatürk ve Milliyetçilik, Ankara, 1987, s.15. Ömer Seyfettin; Türklük Mefkuresi, İstanbul, s.42.

<sup>3</sup> Bernard Lewis; Modern Türkiye'nin Doğuşu, Ankara, 1991, s.330-331. Enver Ziya Karal; Halet Efendinin Paris Büyük Elçiliği 1802-6, İstanbul, 1940, s.55.

<sup>4</sup> Azmi Süslü; "Atatürk ve Tarih", Atatürkçü Düşünce El Kitabı, Ankara, 1988, s.136-137.

haberi olmayan Osmanlı aydınları cevap verememişlerdir. Bunun yanında o iddialara kendileri de inanmış, Türk olarak kendini yönetme yeteneğinden yoksun oldukları kanaatiyle, kurtuluşun, bir medenî devletin himayesi ile mümkün olduğunu ileri sürmüşlerdir. Amerikan ve İngiliz mandacılığı ülkenin en popüler politikaları olmuştur.

Bu durumdaki Türk unsurunun ülkedeki diğer unsurlar ayrıldıktan sonra kendi başına millî bir devlet kurması düşünülemezdi.

Gerçi devletin son dönemlerinde özellikle Rusya'dan gelen Türklerin büyük katkıları ile İttihat ve Tarakki Partisi durumu anlamış görünüyor ve milliyet ekseninde politikalar uygulamaya çalışıyordu ise de onların bu politikaları daha çok Alman çıkarlarına uygun Panturanist bir şekilde gelişmiştir. Orta Asya da dâhil dünyadaki tüm Türkleri bir bayrak altında toplamayı amaçlayan bu politika, Orta Asya'da kuzeyden Rusya'yı, güneyden ise Hindistan yolu ile İngiltere'yi tehdit etmesi nedeniyle Almanlar tarafından da uygun görülmüştür. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Almanlar, bu politikayı kendi çıkarlarına kullanmak amacıyla özellikle Enver Paşa vasıtasıyla girişimlerde bulunmuşlardır. Avrupa cephesinde Alman-Avusturya üzerindeki Rus baskısını, onları Türk ordusunun üzerine çekerek hafifletmek amacıyla, zamanı ve şartları oluşmamış olmasına rağmen, Enver Paşayı Panturanist amaçlarını gerçekleştirmek için bir an önce Ruslara saldırması gerektiğine inandırmışlardır. Bunun sonucunda da on binlerce Türk askerinin bir tek kurşun bile atmadan şehit olduğu Sarıkamış felâketine sebep olmuşlardır.

Ancak İttihat ve Terakkinin bu millîci hareketleri halka mal olmamıştır. Halk asırlarca uygulanan millî değerleri yok eden politikalar nedeniyle kimliğini unutmuş ve Müslümanlıktan başka değer tanımaz olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonucunda sahip olduğu son kalesi olan Anadolu'yu da kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalan Türk milleti ATATÜRK'ün bilinçlendirici ve cesaretlendirici çalışmaları ile kendine gelerek millî devletini kurmayı başarabilmiştir. Bu işi başarabilmek için önce Türk milletine millî birlik ve beraberlik bilinci aşlamak, sonra da batının yönelttiği suçlamalara cevap vermek durumunda kalan ATATÜRK milliyetçilik düşüncesine nasıl kavuşmuştur sorusuna cevap aramak gerekmektedir

### **ATATÜRK'te Millî Devlet Anlayışının Ortaya Çıkışı**

ATATÜRK, 14 Eylül 1931 günü bir sohbet sırasında anlattığı aşağıdaki hatırasıyla kendisinde milliyetçilik fikrinin gelişmesini çok net bir şekilde dile getirmektedir:

"Bizim neslin gençlik yıllarına Osmanlılık telkin ve etkileri hâkimdi. İmparatorluk halkını meydana getiren Türk'ten başka milletlere, bu arada yanlış bir din anlayışıyla Araplara, sarayın, ordu ve devlet ileri gelenleri arasında bulunan ırktaşlarının etkisiyle Arnavutlara özeJ bir değer veriliyor, onlardan söz edilirken 'kavmi necip' deyimini ile sıfatlandırılarak bu duygunun

belirtilmesine çalışılıyor, memleketin sahibi ve devletin kurucusu olan biz Türkler, ikinci plânda gelen önemsiz halk yığınları sayılıyordu.

Şair Mehmet Emin Yurdakul'un, ilk defa Manastır Askerî İdadisinde öğrenci iken okuduğum 'Ben bir Türk'üm, dinim, cinsim uludur' mısrasıyla başlayan manzumesinde, bana millî benliğimin gururunu tattıran ilk anlatımı bulmuştum. Fakat ben asıl bunu, orduya katıldığım ilk günlerde, bir Anadolu çocuğunun gözyaşlarında gördüm ve kuvvetle duydum. Ondan sonra Türklük, benim en derin güven kaynağım, en engin övünç dayanağım oldu. Kendimi hiçbir zaman Osmanlılığın telkin ettiği başka milletleri öven ve Türklüğü aşağı gören eksiklik duygusunu kaptırmadım.

Bakınız nasıl oldu? Kurmaylık stajı için verildiğim süvari alayı, Hayfa'da bulunuyordu. Kışla ile deniz arasında geniş bir talim alanı vardı ve piyade acemi eğitim devri yeni başlamıştı. Eleri bölgeden toplanmış Arap gençlerinden, öğretici kadro da tecrübeli ve Anadolu kıt'a çavuşları olan Türk delikanlılarından kurulu idi. Katıldığım bölüğün alaydan yetişmiş, Makedonya Türklerinden, ileri yaşlı bir yüzbaşısı vardı. Erlere çavuşlar talim yaptırıyor, biz subaylar arada dolaşarak çalışmalarını izliyor ve denetliyorduk. Yüzbaşı, çavuşlarına karşı sert davranıyor, yeni erlere karşı ise fazla şefkatli görünüyordu. Onların herhangi bir şekilde azarlanmasına, hırpalanmasına gönlü razı olmadığını ısrarla söylüyordu. Hâlbuki talimlerde, Türkçe bilmedikleri için, çavuşların söylediklerini iyi anlayamayan kimi erlerin yanlış hareketlerinin, zaman zaman çavuşların sabırlarını tükettiği, sertçe davranışlarına yol açtığı da oluyordu. Bir gün yüzbaşı, bu yolda hareketten kendini alıkoyamayan bir çavuşunu mimlemiş ve talimden döndükten sonra, birlikte oturduğumuz bölük komutanlığı odasına çağırtmıştı. Takım komutanıyla birlikte gelerek yüzbaşısını saygıyla ve askerce selâmlayan çavuş, yirmi beş yaşlarında dinç ve yakışıklı, ince bıyıklı, elmacık kemikleri fazla kabarık, uyanık bir Türk çocuğu idi. Yüzbaşı, onu millî onurunu ağır şekilde hançerleyen '...Türk!' sözleriyle azarlamaya başlamıştı. 'Sen nasıl olur da kavmi necibi Arap'a mensup, Peygamberimiz Efendimizin mübarek soyundan olan bu çocuklara sert davranır, ağır söz söyler, onların kalbini kırarsın? Kendini bil, sen onların ayağına su bile dökmeye lâyık değilsin...' gibi gittikçe manasızlaşan, fakat yaşlı yüzbaşının samimî inancından kuvvet alan sözlerle hakaret ediyor, gittikçe asabîleşiyordu. Ben dikkatle çavuşun yüz ifadesini izliyordum. Başlangıçta üstünde bir babaya duyulan saygının içtenliği okunan çizgiler sertleşmeye, içten gelen haklı bir isyanın ateşleri gözlerinde okunmaya başlamıştı. Fakat gerçek itaatin simgesi olan her Türk askeri gibi bu da iç duygularını gemlemesini bildi. Sessizce göz pınarlarından dökülmeye başlayan yaş damlaları, yanaklarında birbirini kovalayarak bıyıkları üstünde toplanıyor ve kendini böylece yatıştırılmaya çalışıyordu. Ben, bir taraftan üzgün ve sinirli, bu sahneyi seyreder ve söylenenleri dinlerken, bir yandan da içimde bir isyan duygusu şahlanıyor ve şöyle düşünüyordum: 'O erin bağlı olduğu kavim, birçok bakımdan necip olabilirdi. Fakat çavuşun, yüzbaşının ve benim bağlı olduğumuz kavmin de tarihleri şerefle dolduran büyük ve asil bir millet olduğu da bir an şüphe

götürmez bir gerçektir. Türklük hakkındaki o günkü görüş ise doğrudan doğruya Türk aydınlarının kendi kendini bilmemesinden ve başka milletlerde şu veya bu sebeple üstünlük var sayarak, kendini onlardan aşağı görüp nefesine olan güveni yitirmesindedir. Artık bu yanlış görüşe son vermek, Türklüğümüzü bütün asalet ve necabeti ile tanımak ve tanıtmak gerekmektedir' dedim ve o andan beri inandığım bu gerçeğe bütün Türklerin inanmasını, bununla övünüp kendine güvenmesini ülkü bildim."<sup>5</sup>

Bu sözlere eklenebilecek çok az şey var. Ancak, ATATÜRK'ün çocukluk ve gençlik yıllarını geçirdiği çevre ile kendisini etkileyen fikir akımlarından bahsetmekte yarar bulunmaktadır.

Selanik'te dünyaya gelen ATATÜRK, çocukluğunu ve gençliğinin önemli bir bölümünü Makedonya'da geçirmiştir. Özellikle Selanik çeşitli milletlerden oluşan karışık yapısı ile çeşitli fikirlerin ve ayrılıkçı ayaklanmaların yer aldığı bir merkezdi. ATATÜRK bu fikirlerden ve ayaklanmalardan çok etkilenmiştir. O dönemden itibaren devletin düştüğü durumun nedenleri ve kurtuluş çareleri hakkında düşünmeye başlamıştır.

Makedonya ve Balkanlar'da yaşayan Türkler, XVII. yüzyıla değin Viyana'ya kadar ilerleyen muhteşem Osmanlı Devleti'nin evladı fatihleri yani fatihlerin çocukları olarak gururlu bir hayat sürdürmüşlerdir. Bu yüzyıldan sonra bozulmaya başlayan Osmanlı Devleti'nin durumu en çok buraları etkilemiştir. Uzun savaşlar sonucu toprak kaybedilmiş, Osmanlı Devleti'nin Balkan toprakları ya başka ülkelere verilmiş ya da yeni devletlere bırakılmıştır. XIX. yüzyıl sonlarına doğru artık iyiden iyiye zayıflayan Osmanlı Devleti'nin en zayıf yeri yine Balkanlar olmuştur. Balkanlar'da elde kalan topraklar üzerinde de emelleri olan ülkeler Rusya, Avusturya-Macaristan, Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan kendilerine hak iddia etmekteydiler. Osmanlı Devleti'ne sınırı olmayan, Osmanlı topraklarını kendi topraklarına katma şansı olmayan büyük devletler de buralarda kendilerine bağlı küçük devletçikler oluşturmak amacıyla ayrılıkçı ayaklanmaları destekliyorlardı. Sırp, Bulgar ve Rum çeteleri dağlarda serbestçe gezerken Türkler kaybedilen yerlerden ezik bir şekilde geri çekiliyorlardı. Balkanlar sürekli korku içindeydi. İşte ATATÜRK çocukluk ve gençlik yıllarının önemli bir bölümünü bu ortamdaki Balkanlar'da geçirmiştir.<sup>6</sup>

Selanik ise Makedonya'nın en gelişmiş şehri idi. Çeşitli din mezhep ve ırk bir arada yaşamakta idi. Deniz ve demir yolu bağlantısı bulunması, ticaret merkezi olması, renkli etnik yapısı şehirde batı tesirlerine açık çeşitli fikir akımlarının yerleşmesine elverişli bir ortam yaratmıştı. Dolayısıyla Mustafa Kemal çok genç yaşta her türlü yeni fikirle tanışma olanağı bulmuştur.

Mustafa Kemal, Manastır Askerî İdadisinde öğrenci olduğu sırada gerçekleşen 1897 Türk-Yunan Savaşı'ndan oldukça etkilenmiştir. Türk

<sup>5</sup> Utkan Kocatürk; Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Ankara, 1999, s.203-204. Faik Reşit Unat; "Ne Mutlu Türküm Diyene", Türk Dili Dergisi, Sayı 146, Kasım 1963, s.77-78.

<sup>6</sup> Falih Rıfkı Atay; Çankaya, İstanbul, 1980, s.23-28.

ordusunun savaş meydanında zafer kazanmasına rağmen büyük devletlerin baskısı karşısında barış masasında zararlı çıkması onu derinden yaralamıştır. Bu savaş o sıralar 16 yaşlarında olan Mustafa Kemal'de coşkun bir yurt sevgisi uyandırmıştır. Bir arkadaşı ile gönüllü olarak savaşa katılmak için girişimde bulunmuşsa da bu arzusunu gerçekleştirme imkânını bulamamıştır. Ancak bu kabına sığmaz sonsuz yurt sevgisi bundan sonra Mustafa Kemal'in en belirgin özelliklerinden biri olarak kendini göstermiştir.<sup>7</sup>

ATATÜRK'Ü bu denli etkileyen 1897 Türk Yunan Savaşı Türklerde millî birlik duygusunun gelişmesinde önemli bir etken olmuştur. Bu ortamda Mehmet Emin (Yurdakul) adında genç bir ozan "Türkçe Şiirler" adlı bir şiir kitabı yayınlamıştır. Mehmet Emin, Osmanlı divan şairlerinin resmî dilini ve aruz veznini terk ederek sade halk Türkçesiyle ve halk şiirlerinde kullanılan hece vezniyle yazmıştır. Daha da dikkati çekici olarak günlük Türkçede kaba, cahil köylü anlamında kullanılan bir sözcüğü benimsemiş ve kendinin bir Türk olduğunu "Ben bir Türk'üm dinim, cinsim uludur" "Biz Türk'üz, bu kanla ve bu adla yaşarız" mısralarıyla gurur duyarak ilân etmiştir.<sup>8</sup>

Rusya'da yaşayan ve millî haklarına kavuşabilmek için çaba harcayan Türkler arasında millî bilinç daha erken dönemlerde ortaya çıkmıştı. Buradan gelen Akçuraoğlu Yusuf, Ağaoğlu Ahmet ve Hüseyinzade Ali gibi göçmenler aracılığıyla Pantürkist görüşler Osmanlı Devleti'nde yayılmaya başlamıştır.<sup>9</sup>

Daha sonra Ziya Gökalp, sosyolojik değerleri de katarak Osmanlıda gelişmeye başlayan Türk milliyetçiliğini yeni ve pozitivist bir aşamaya gelmesini sağladı.<sup>10</sup>

Ancak Osmanlı Devleti'ndeki bu Pantürkist milliyetçilik anlayışı, belli bir vatan ile sınırlı olmayıp Turancı ve yayılmacı amaçlar güttüğünden uygulanabilirliği olanaklı olmayan bir anlayıştı. ATATÜRK'ün belirttiği gibi yapamayacağı şeyleri yapacakmış gibi söylüyordu ve büyük devletlerden tepki alıyordu. Ayrıca aydınlar arasında ve İttihat ve Terakki Partisinde gelişen bu fikirler, halk için bir anlam taşımıyordu. Halk, hâlâ kendilerini bir arada tutan en önemli değer olarak dini görüyordu. Ümmet bilinci her konuda egemendi.

<sup>7</sup> A.Fuat Cebesoy; Sınıf Arkadaşım Atatürk, İstanbul, 1967, s.19. Lord Kinross; Bir Millet'in Yeniden Doğuşu, İstanbul, 1966, s.35. Ali Güler; Atatürk Soyu Ailesi ve öğrenim Hayatı, Ankara, 1999, s.107. <sup>8</sup>Lewis;s.341.

<sup>9</sup> Bu isimlerden Akçuraoğlu Yusuf (Yusuf Akçura), Mısır'da çıkarılan Türk Gazetesi'nde 1904 yılında yayınladığı 32 sayfalık "Üç Tarzı Siyaset" adlı makalesi ile Türkçülüğün bilimsel izahını yapan ilk kişidir. 1911'de Mehmet Emin (Yurdakul), Ahmet Hikmet, Ağaoğlu Ahmet, Hüseyinzade Ali ve Dr. Akil Muhtar ile birlikte "Türk Yurdu" adlı bir dernek kurmuştur. 1912'de Türk Ocağının açılmasında da aktif rol oynamıştır. Türk Tarih Kurumunun kuruluşunda görevlendirilmiştir ve 1932'de bu kurumun başkanlığına getirilmiştir. Bu arada öğretmenlik ve milletvekilliği de yapan Akçura 11 Mart 1935'te Kars milletvekili iken hayattan ayrılmıştır. Cemal Avcı; "Yusuf Akçura Hayatı, Eserleri ve Etkileri", Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, cilt, Ankara, 2000, s.85-89.

<sup>10</sup> Büşra Ersanlı Behar; İktidar ve Tarih, İstanbul, 1992, s.72-78.

ATATÜRK, Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük fikirlerinin aydınlar arasında gerçekleşen mücadeleleri arasında kendi fikirlerini oluşturdu.

### **ATATÜRK'ün Millî Mücadele Dönemindeki Çalışmaları**

Osmanlı Devleti, Mondros Mütarekesi ile bir parçalanma dönemine girmiş, Türk milleti son dayanağı olan Anadolu'dan da atılmak isteniyordu. Anadolu parsellenmiş ve uydurma bahanelerle uydu devletçiklere bölünmekte idi. ATATÜRK için tek kurtuluş yolu, Türk insanının millî haklarına sahip çıkıp topyekûn bir kalkışma ile kendi kaderini kendi eline almasında idi. Bunun için de Anadolu'ya geçer geçmez halkın millî duygularını harekete geçirmek amacıyla çalışmalarına başlamıştır.

İzmir'in Yunan işgaline uğraması Anadolu'da büyük bir tepki uyandırmıştır. Yahya Kemal 1922 yılında "Tevhidi Efkâr" gazetesinde çıkan yazısında İzmir'in işgalinin yarattığı acının büyüklüğünü anlattıktan sonra bu olayın bir yönüyle de hayırlı olduğunu belirtmiş, "yoksa istiklâlsizliği kızgın demirden tadacağımıza, morfin gibi uyuşturucu, bayılıcı bir usulde tatsaydık çok fena olurdu" demiştir.<sup>11</sup>

Mondros sonrası işgallerin başlaması, özellikle Yunan işgali ve Doğu Anadolu'nun Ermenilere verileceği haberleri Türk milletini derinden sarsmıştır. Bu ortam, ATATÜRK'ün milletin desteğini almasında ve birlik ve beraberlik içinde başarıya ulaşılmasında önemli etken olmuştur.

"Milletin esaretten kurtarılması, hâkim ve bağımsız olarak topraklarımızda yaşayabilmesi ancak azimkar ve namuslu ellerin milleti kısa ve doğru yoldan hukukunu ve bağımsızlığını müdafaaya yöneltmesiyle mümkündür." <sup>12</sup> sözleri ile mücadeleye başlayan ATATÜRK, Amasya Tamimi'nde "Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır." ifadesi ile artık Türk milletinin kendi geleceğini kurtarmak için harekete geçtiğini belirtmiştir. Aynı tamimde bütün vilâyetlerin her livasından milletin güvenini kazanmış üç delegenin Sivas'ta toplanacak kongreye gelmeleri istenmiştir. Bu yönleri ile Amasya Tamimi, Anadolu'da millî ihtilâlin başlangıcı ve bildirgesi sayılabilecek öneme sahiptir. Bunu Erzurum ve Sivas kongrelerinde millî bilinci harekete geçirme çabaları izlemiştir.

ATATÜRK bu arada bizzat kendi hazırlamış olduğu Misakımillî ile Türk milliyetçiliği fikrini sınırları belli bir vatan kavramı ile birleştirmiştir.<sup>13</sup> Bu vatan, Millî Mücadele'nin bir amacı olarak millî düşüncenin daha güçlenmesini sağlamıştır.

Büyük Millet Meclisinin açılışı ise egemenliğin millete geçmesi yönünde atılmış en önemli adımdır. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir, düsturu doğrultusunda atılan bu adım ile Türk milleti kendi kararlarını kendi

<sup>1</sup> Tevhidi Efkâr; 20 Nisan 1338 (1922).

<sup>12</sup> Kocatürk; s.3.

<sup>13</sup> Turhan Feyzioğlu; Atatürk ve Milliyetçilik, Ankara, 1987, s.31. Levis; s.351.

vermenin hazzını yaşamaya başlamıştır. Bu adımın doğal sonucu olarak saltanat kaldırılmış ardından Cumhuriyet rejimine geçilmiştir.

### **ATATÜRK'ün Milliyetçilik Anlayışının Özellikleri ve Amaçları**

ATATÜRK'ün milliyetçilik anlayışını Millî Mücadele dönemi ve sonrası olarak iki aşamada değerlendirmek mümkündür.

Millî Mücadele döneminde, batılı emperyalist devletlerce bölüşülmeye çalışılan Türkiye'de milliyetçilik emperyalizme karşı direnmenin bayraklığını yapmıştır. Ümmet bilincinden millet bilincine geçiş Türk toplumuna emperyalizme karşı direnme gücü aşılamıştır. Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasında en önemli etken olmuştur.

Yayılmacı düşman yurttan atıldıktan sonra ise ATATÜRK milliyetçiliği, tam bağımsızlık, lâiklik, çağdaşlık ve bilim temellerine oturtularak uygulanmıştır. Bunda amaç saldırgan batıyı vatan topraklarından kovduktan sonra batılılaşmaktır. Çünkü anlaşılmıştır ki, batı kendi gibi olmayan ülkelere sömürülecek ülke gözüyle bakmaktadır.<sup>14</sup>

ATATÜRK, Türk milletini oluşturan tarihî gerçekleri "siyasî varlıkta birlik", "dil birliği", "yurt birliği", "ırk ve menşe birliği", "tarihî yakınlık" ve "ahlâkî yakınlık" olarak sıraladıktan sonra Türk milletinin oluşumunda yer alan bu şartların diğer milletlerin çoğunda olmadığını belirtmiştir.<sup>15</sup> Bu kadar birlik noktasının olmasına rağmen Türk insanının millî bilince ulaşmakta gecikmiş olmasının zararlarını gördüğünü belirterek şunları söylemiştir:

"Biz, milliyet fikirlerini tatbikte çok gecikmiş ve çok ilgisizlik göstermiş bir milletiz. Bunun zararlarını fazla faaliyetle telâfiye çalışmalıyız. Bilirsiniz ki, milliyet kuramını, milliyet ülküsünü çözüp dağıtmaya çalışan kuramların dünya üzerinde tatbik kabiliyeti bulunamamıştır. Çünkü tarih, olaylar, hadiseler ve gözlemler insanlar ve milletler arasında, hep milliyetin hâkim olduğunu göstermiştir ve milliyet ilkesi aleyhindeki büyük ölçüde fiilî tecrübelerle rağmen yine milliyet hissini öldürülemediği ve yine kuvvetle yaşadığı görülmektedir."<sup>16</sup>

Böyle düşünen ATATÜRK, temellerini attığı yeni Türk Devleti'nde gerçekleştirdiği tüm devrimleri iki temel üzerine inşa etmiştir. Bunlar milliyetçilik ve lâikliklerdir. Bunların ikisinin bir arada olduğu toplumların bağımsız ve çağdaş bir yapı kazanması en doğal sonuçtur. ATATÜRK'ün amacı da budur.

Millî Mücadele ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin milletler topluluğu görünümünden sıyrılmış ve Türklerden oluşan bir millî

Murat Sarıca "yeni milliyetçilik anlayışı" olarak nitelendirdiği bu anlayışın ilk temsilcisi ve öncüsü olarak Atatürk'ü göstermektedir. Murat Sarıca; 100 Soruda Siyasî Düşünce Tarihi, Sekizinci Basım, İstanbul, 1999, s.190.

<sup>15</sup> A. Afetinan; Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Ankara, 2000, s.455.

<sup>16</sup> Kocatürk; s.214.



devlet hüviyetine kavuşmuştur. Yapılan nüfus mübadelesi ile bu yapı daha da pekiştirilmiştir. Böyle bir ülke kuran ATATÜRK "Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı, hep bir ırkın evlâtları, hep aynı cevherin damarlarıdır."<sup>17</sup> sözleri ile bu özelliği dile getirmiştir.

İrkçılığı ve dinî farklılıkları reddeden ATATÜRK milliyetçiliği millî birlik ve beraberliği sağlayıcı bir anlayışa sahiptir. ATATÜRK, Türkiye'yi parçalamak için din ve milliyet gibi farklar ileri sürülerek yapılan propagandaların millet fertleri üzerinde üzüntüden başka bir etki yapmadığını belirterek milletin bu fertlerinin de ortak geçmişe, tarihe, ahlâka, hukuka sahip olduklarını, geleceklerini ve talihlerini Türk milleti ile birlikte gören

<sup>18</sup>  
insanlara ayırım yapılamayacağını belirtmiştir.

ATATÜRK millî birlik ve beraberlik konusunu "Bir yurdun en değerli varlığı, yurttaşlar arasında millî birlik, iyi geçinme ve çalışkanlık duygusu ve kabiliyetlerinin olgunluğudur. Millet varlığını ve yurt erginliğini korumak için bütün yurttaşların canını ve her şeyini derhâl ortaya koymaya karar vermiş olmak, bir milletin en yenilmez silâhı ve koruma vasıtasıdır. Bu sebeple, Türk milletinin idaresinde ve korunmasında millî birlik, millî duygu, millî kültür en yüksekte göz diktiğimiz idealdir."<sup>19</sup> şeklinde anlatmıştır.

Lâiklik anlayışı da, devletin bütün din ve mezheplere aynı mesafe ile yaklaşmasını sağlayarak, fertlerin devleti benimsemelerine yardımcı olmuş, millî birlik ve beraberliğin oluşmasında önemli rol oynamıştır.

Ortak kültürü geliştirme ve toplum fertlerinin kendi geçmişleri ile övünüp geleceği güvenle bakması da ATATÜRK için önemli bir amaç idi. Bu amaçla Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi kültür kurumlarını oluşturarak, bunlar aracılığı ile millet olmanın iki önemli faktörü dil ve tarih konularında bilimsel çalışmalar yaptırmıştır. Bu çalışmalarla Türk insanının millî bilince kavuşması yolunda önemli adımlar atılmış olmasının yanı sıra tarihî gerçekleri göz ardı ederek Türklere karşı yapılan haksız saldırılara da cevaplar verilmiş ve Türk milletinin ve yarattığı uygarlıkların gerçek değerleri ortaya konmuştur.

ATATÜRK'ün milliyetçiliğinde belli bir vatan anlayışı vardır. Bunu "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına, Türk milleti denir."<sup>20</sup> sözü ile ifade etmiştir. Kendinden öncekilerin uygulamaya çalıştığı gibi yapılamayacak işlerin peşinden koşan bir hayalperest gibi davranmamıştır. "Hiçbir hudut tanımayarak, dünyada mevcut bütün Türkleri dahi bir devlet hâlinde birleştirmek, erişilmesi imkânsız bir hedeftir. Bu, asırların ve asırlarca yaşamış olan insanların çok acı, çok kanlı hâdiseler ile meydana koyduğu bir hakikattir."<sup>21</sup> demiştir.

<sup>17</sup> Kocatürk; s.206.

<sup>18</sup> Afetinan; s.460-461.

<sup>19</sup> Kocatürk; s.205-206.

<sup>20</sup> Afetinan; s.435.

<sup>21</sup> Kocatürk; s. 174-175.

ATATÜRK milliyetçiliği "Yurtta sulh cihanda sulh" ilkesine bağlı barışçı ve insancıl bir anlayışa sahiptir. Türk insanı önce kendi milletinin ilerlemesi ve mutluluğu için çalışacak fakat başka milletlerin iyiliğini de düşünecektir. Bencil olmayacaktır. ATATÜRK bu düşüncesini de şöyle dile getirmiştir. "Dünyanın filân yerinde bir rahatsızlık varsa bana ne? dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa, tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla alâkadar olmalıyız. ...Bencillik şahsî olsun, millî olsun daima, fena sayılmalıdır."<sup>22</sup> "Vatandaşların, bir milletin bireyleri olmak itibarıyla millete, onun devlet ve hükümetine ve mensup olduğu milletin medenî insanlığın bir ailesi olması açısından da bütün insanlığa karşı birtakım görevleri vardır."<sup>23</sup>

### Sonuç

ATATÜRK milliyetçiliği, yok olmak üzere olan bir milleti yeniden var etmiş, onun dünya milletler ailesi içinde saygın yerini almasını sağlamıştır. Ancak bu işleri yapan ATATÜRK, gerçekleştiremeyeceği işlerin peşinde koşarak milletini macera peşinde sürüklememiştir. Bunu şu sözleri ile ifade etmiştir: "Büyük hayaller peşinden koşan, yapamayacağımız şeyleri yapar gibi görünen sahtekâr insanlardan değiliz. Büyük ve hayalî şeyleri yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden bütün dünyanın düşmanlığını, kötü niyetini, kinini bu memleketin ve milletin üzerine çektik. Biz Panislâmizm yapmadık; belki 'Yapıyoruz, yapacağız!' dedik. Düşmanlar da 'Yaptırmamak için bir an evvel öldürelim!' dediler. Panturanizm yapmadık, 'Yaparız, yapıyoruz!' dedik, 'Yapacağız!' dedik ve yine 'Öldürelim!' dediler. Bütün dava bundan ibarettir. Bütün dünyaya korku ve telâş veren kavram bundan ibarettir. Biz böyle, yapmadığımız ve yapamadığımız kavramlar üzerinde koşarak düşmanlarımızın sayısını ve üzerimize olan baskılarını artırmaktan ise tabii duruma, meşru duruma dönelim; haddimizi bilelim. Biz yaşama ve bağımsızlık isteyen milletiz. Ve yalnız ve ancak bunun için hayatımızı esirgmeden veririz!"<sup>24</sup>

ATATÜRK'ün bu milliyetçilik anlayışı, Türk milletinin bağımsız, mutlu, zengin ve çağdaş bir şekilde yaşamasını amaçlayan ancak bunu yaparken de millî çıkarlarına bir saldırı olmazsa diğer milletlerle uyum içinde çalışan, diğer milletlerin haklarına saygı gösteren bir milliyetçilik anlayışıdır.

a.g.e.; s.386-387.  
Afetinan; s.26. Kocatürk;  
s.365-366.